

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Legenda aurea sanctorum, sive Lombardica historia

Jacobus <Genua, Erzbischof>

[Lyon], 20. Juli 1486

De epyphania [domini] xiii

[urn:nbn:de:bsz:31-289352](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-289352)

De epyphania

Domini

q̄ per totū annū conuiuia in tali sibi abūdātia p̄se-
uerent. Et subdit aug⁹. Qui de paganorū cōsuetu-
dine aliqd̄ obseruare voluerit. timendū est ne no-
men christianoꝝ ei p̄desse nō possit. Qui etiā stul-
tis hominibus ludētib⁹ aliqua humanitatē impē-
derit patris eoz̄ participē se esse nō dubitet. Uobis
aut̄ fratres nō sufficiat q̄ hoc malū nō factis: sed
vbicunq̄ fieri uideritis arguite: corripite et casti-
gate. Hec Augustinus.

De epyphania dñi. xiiii. A

Epyphania domini quadruplīa decoratur
miraculo. ⁊ ideo quadruplīci uocabulo nū-
cupatur. Hodie enim magus xpm̄ adorāt.
iohannes christum baptizat. aquas in uinū
christus mutat. et quinq̄ milia hominū de quinq̄
pambus faciat. Cum enī ihesus esset tredecim die-
rum magi ad eum stella duce uenerūt. Et inde di-
citur epyphania ab epi qd̄ est supra. ⁊ phanos qd̄
est apparitio: q̄a tunc desup̄ stella apparuit. siue
ipse x̄p̄s per stellas que desuper uisa est magis ue-
rus deus demonstratus est. Eadem die reuolutis
uigintinouē annis: cū iam annū tricesimū attigis-
set: quia habebat uigintinouē annos et tredecim
dies. erat enī incipēs quasi annoꝝ triginta ut di-
cit lucas. uel scdm̄ beda habebat triginta plenos
quod et romanā ecclēsiā tenere asserit: tunc in quā
in iordane baptisatus est. Et hoc uocat theopha-
nia. a theos qd̄ est de⁹ ⁊ phanos qd̄ est apparitio
quia tunc deus trinitas apparuit. pater in uoce fi-
lius in carne: sp̄s sanctus in columbe specie. Ipso

iterū die. reuoluto vno anno cū esset triginta uel
trigintaunius annoꝝ et tredecim dierum aqua
in uinū mutauit. Et ob hoc uocat epyphania a epi
qd̄ est dom⁹: q̄a in miraculo facto in domo uer-
deus apparuit. Ipso similiter die reuoluto anno
cū esset annoꝝ trigintaunius uel trigintaduorū
quinq̄ milia hominū de quinq̄ pambus faciat
sicut dicit beda. et sicut dicit in illo hymno. quibus
multis ecclēsijs cantat et sic incipit. Illuminās al-
tissimus ⁊c. Et ob hoc uocat epyphania a p̄pho
q̄d̄ est bucca siue manducare. De hoc autē qua-
to miraculo utrum hac die contigerit dubitatur.
tū quia in originali bede nō sic expresse legitur.
tū quia iohannis sexto. ubi de hoc miraculo agi-
dicitur. Erat autē proximum pascha ⁊c. Ista ergo
quadruplex apparitio ista die facta est. Prima he-
ta est per stellā in p̄sep̄io. Secda per uocem patris
in iordanis flumio. Tercia per mutationē aque in
uinū in cōuiuio. Quarta per multiplicationē panis
in deserto. Prima autē apparitio precipue hodie
celebratur. et ideo eius historiā p̄sequamur. ⁊
Nato enī dño tres magi iherosolimam uenerunt
quoz̄ nomina in hebreo sunt appellius. amelius
dama⁹ grece galgalat. magalath. sarachin. Latine
caspar bal. basar mel. bioz. Cuiusmodi autē ma-
gi fuerint bi. triplex erat sentētia. secundum quod
magus tripliciter dicit. Magus enī dicitur illuso-
maleficus et sapiens. Dicunt ergo quidam hos re-
ges ab effectu dictos esse magos. id est illusores.
ex eo scilicet q̄ herodē illuserunt: quia ad eum nō
redierunt. Unde et dicitur de herode. Uidens q̄
illusus esset a magis ⁊c. Magus iterū dicitur ma-
leficus. Unde maleficia pharaonis dicuntur magi.
Et inde dicit crisosto. hos magos uocatos. Dicit
enim istos fuisse maleficos sed postea conuersos.
Quibus dominus uoluit natiuitatem suam reuelare
et eos ad se reducere: ut per hoc peccatoribus
uenie spem preberet. Iterum magus idē est quod
sapiēs. Nam persice magus hebraice scriba. grece
philosophus. latine sapiēs dicitur. Dicunt ergo
magi id est sapiētes. Unde et magi quasi in sa-
pientia magni. Uenerūt ergo bi tres sapientes et
reges cum magno comitatu iherosolimaz. Sed
queritur quare magi iherosolimam uenerunt. cū
ibi dominus natus non sit. Super hoc assignat re-
migus quatuor rationes. Prima quoniam magi tē-
pus natiuitatis christi agnouerūt: sed locum igno-
rauerunt. Quia autē iherosolimam erat ciuitas regalis
et ibi erat summū sacerdotiū suspicati sunt q̄ tū
egregi⁹ puer nō nisi in regia ciuitate deberet nasci

Secunda vt citius natiuitatis locū discere potuissent cum ibi sapientes legis et scribe residerent. Tercia vt iudei inexcusabiles manerēt. Potuissent enī dicere. Nos quidem natiuitatis locū cognouimus. tēpus autē ignorauimus. et ideo nō credidimus. Magi ergo ostēderūt iudeis tēpus et iudei magis locū. Quarta vt sicut studio magoz: p̄dem nare p̄p̄gricia iudeoz. Nā illi vno p̄p̄bere crediderūt: isti plurib⁹ credere noluerūt. Illi querūt regem alienū: isti nō querūt p̄p̄riū. Illi venerūt de lōginquo: isti māserūt in vicino. Illi reges fuerūt successores balaā. et ad visionē stelle venerūt propter illā prophetiā patriis sui. oriel stella ex iacob et exurgit homo de israel etc. **C** Aliā causam vnde isti moti sunt ad veniendū ponit Crisosto. in originali sup̄ matheū asserens quosdā dicere q̄ quidam secretorūz inspectores elegerūt de seip̄is duodecim. et si quis moicheb: filius ei⁹ aut aliq̄s p̄p̄inquoꝝ in eius locū substituebatur. Dñj ergo per singulos annos post mensem ascendebāt sup̄ montē victoriam. et tribus dieb⁹ ibidē moietes se lauabāt: et orabant deus vt eis illam stellā quā balaam p̄dixerat ostēderet. Quadā igitur vice sc̄z in die natalis domini dñs sic ibidē manerent stella quedā ad eos sup̄ montem venit. que habebat formam pulcherrimi pueri. sup̄ cuius caput crux splēdebat. que magos allocuta est dicēs. Ite velocius in terrā iuda. et ibidē regem quem queritis natū inuenietis. Tūc illi cōtinuo venire ceperunt. Sed quomō in tam paruo tēpore sc̄licet in tredecim diebus per tanta terraz spacia venire potuerūt. sc̄z ab oriente vsq̄ in iherusalem. que in medio mundi dicitur esse sita. **D**icendū est sc̄dm̄ remigium qm̄ talis puer ad que p̄perabāt eos i tā breui spacio perducere potuit. Vel poterit dici sc̄dm̄ iheronimū q̄ sup̄ dromedarios venerunt. q̄ sunt aialia velocissima qui tantūz currunt vno die: quantum equus in trib⁹. Vnde dicit dromedari⁹. a dromos quod est cursus. et ares quod est virtus. Cuz ergo iherosolimā venissent: interrogauerunt dicentes. Ubi est qui natus est rex iudeoz? Non interrogauerunt an natus sit quia hoc credebāt: sed querūt vbi natus sit. Et quasi aliquis interrogasset eos vnde scitis hunc regē natū esse? respōderunt. Vidimus stellam eius in oriēte et venim⁹ adorare eū. Hoc est nos existentes in oriēte: vidimus stellam eius id est eius natiuitatis ostēsiuā: vidimus in q̄ super iudeā positam. Vel nos existentes in nostra regione vidimus stellā eius in oriēte. id est in oriētali parte. Dñs verbis sicut dicit remigius in oriē-

ginali. verum hominē et veruz regem. et verū deū confessi sunt. Verū hominē cum dixerunt. Ubi est qui natus est? Veruz regem cū aiunt. Rex iudeoz. Verū deū cum subiungunt. Venim⁹ adorare euz. Preceptū enī fuit vt nullus nisi solus deus adoraretur. Sed herodes hoc audiēs turbat⁹ est et oīs iherosolima cū illo. Triplici de causa rex turbat⁹ est. Primo ne iudei regem natum tanquam suum reciperent. et se tanquā alienigenaz expellerent. Vnde Crisostomus. Sicut ramū arboris in excelso positū leuis etiaz aura mouet: sic et sublimes homines in culmine dignitatū existentes. leuis etiā fama cōturbat. Secūdo ne a romanis culpam posset. si aliquis ibi rex vocaret quē augustus non cōstituisset. Sic enī ordinauerant romani. vt nullus deus vel rex sine sui licentia et imperio diceretur. Tercio quoniā sicut dicit gregorius celi rege nato rex terre turbatus est: quia nimirū altitudo terre na confundit dum celsitudo celestis aperit. Omnis etiaz iherosolima cum illo turbata est triplici de causa. Primo quia impij gaudere nequeunt de aduētū iusti. Secūdo vt regi turbato adularē per hoc q̄ se similiter turbatos ostenderēt. Tercio quā sicut se se ventis cōcutientibus vnda concutitur: sic et regibus aduicē certantibus populus cōturbatur: et ideo ex hoc timuerunt: ne sc̄licet p̄senti et venturo rege aduicē certantibus ipsi perturbationibus inuoluerent. **D**ecratio est crisostomi. **D**um herodes omnes sacerdotes et scribas cōuocans: sc̄scitabat ab eis vbi christus nasceret. Cuz autē ab eis didicisset q̄ in bethleē iude: vocatis ad se clam magis diligenter ab eis didicit tēpus stelle vt videlicet sc̄ret quid faceret si ad se magi non redirent. Dixitq̄ eis vt inuento puero ei renūciarent: simulans se velle adorare quez volebat occidere. **E**t nota q̄ cum magi iherosolimā ingressi fuissent stelle ducātū amiserunt: et hoc p̄pter tres rationes. Prima vt de loco natiuitatis xp̄i quere cogereēt. vt sic de ip̄suo ortu certificarētur tāper stelle apparitionē. q̄ p̄p̄hetic assertionēz sicut et factū est. Secūda quoniā auxiliuz querētes humanū iuste perdere meruerunt diuinū. Tercia quoniā signa infidelibus data sunt sc̄dm̄ apostoluz: sed p̄p̄beta fidelibus: et ideo signū datū istis dñs adhuc essent infideles nō debuit apparere dñs essent inter iudeos fideles. **D**ec triplex ratio tangitur in glosa. Enī autem iherusalem egressi fuissent stella antecedebat eos: vsq̄ dum veniens staret supra vbi puer erat. **D**e hac stella cuiusmodi fuerit tres sunt opinionēs. quas ponit remigi⁹

De epyphania

Domini

in originali. Quidā dicunt fuisse spiritūs sanctus, vt ille qui postmodū descendit sup dñm baprisatum in specie columbe. apparuit etiaz magis in specie stelle. Alij vt crisosto. dicunt q fuerit angelus, vt ipse q appuit pastoribus, apparuerit etiā magis. Sed ipsi pastoribus iudeis tanq̄ ratioe vtētib⁹ apparuit in forma rationali. gētilibus vero tanq̄ irrationalibus. in specie irrationali. Alij qd̄ verius creditur q fuerit stella de nouo creata. que peracto suo misterio redijt in preiacentē materiā. Ista autē stella scdm q dicit fulgētius differrebat ab alijs in tribus. scz in situ. quia non erat locali⁹ ter sita in firmamēto: sed pēdebat i medullio aeris. pximo terre. In fulgore q; ceteris erat splēdi dio: qd̄ inde patet quia splēdoe eius nō poterat splēdo: solis obfuscare. immo in meridie lucidissimā apparebat. In motu q; pcedebat magos more viatoris. nō em mouebat motu arclari. sed quasi motu animalier pcessiuo. **A**lie tres differentie tangunt in glo. mathei. ij. que incipit sic. Hec stella dñice natiuitatis etc. Prima origine q; alie in mūdi principio sunt facte hec modo. Secūda in officio quia alie facte sunt vt sint in signa et tēpora vt dicit genesis primo. hec autem vt magis vian pberet. Tercia in duratione q; alie sunt perpetue hec cōpleto officio suo redijt in materiā preiacētē. **C**um autē stellā vidissent gauisi sunt gaudio magno valde. Notādū q; quīplex est stella quā magi viderunt. scz stella materialis. stella spūalis stella intellectualis. stella rationalis. et stella sup substantialis. Primā scz. materialem viderunt in oriente. secundam scz spiritualem que est fides. viderūt in corde. Nisi em hec stella. scz fides i cor corde radiasset: nequaq̄ ad visionem prime stelle venissent. Habuerunt em fidem de eius humanitate cū dixerūt. Ubi est q natus est? Et de eius regali dignitate. cū dixerūt. Rex iudeoz. Et de eius deitate. cū dixerūt. Venim⁹ adorare eum. Tercia scz intellectualē q est angelus viderūt in somno quando per angelū sunt moniti ne redirent ad herodem. licet scdm quandā glosaz nō angelus: sed ipse dñs eos admonuerit. Quartā scz rationalem q fuit beata virgo viderūt in diuersorio. Quintaz scilicet super substantialē que fuit xps viderūt in psepio. Et de hac duplici dicit. Inrātes domū in uenerunt puerus cum maria matre ei⁹. Quelibet autē istarū dicit stella. De prima psal. Lunam et stellas que tu fundasti. De scda ecclesiastici. xliij. Specie a celi id est celestis hominis. gloria stellarū id est virtutū. De tercia baruth. iij. Stelle aut de

derunt lumen in custodijs suis vocate sunt etc. De quarta. Auc maris stella. De quinta apocalipsis vltio. Ego sup radix et gen⁹ dauid stella splēdida et matutina. Propter visionē prime et scde stelle magi gauisi sunt. ppter visionē tercie stelle gauisi sunt gaudio. ppter visionē quarte gauisi sunt gaudio magno. ppter visionē quite stelle gauisi sunt gaudio magno valde. Al̄ sicut dicit glo. Ille gaudet gaudio q de deo gaudet qui est verus gau dius. et addit magno: quia eo nichil est mai⁹ et val de quia de magno potest alius plus. alius minus gaudere. Vel per hoz verborū exaggerationē voluit ostēdere euangelista q homines plus gau dent de rebus pditis. et iterū inuenitis q de semp possessis. **C**umq; domunculam intrassent et puerum cū matre inuenissent flexis genibus ei⁹ in guli bec muna obrulerunt. scz aurū. thos et mir ram. Hic exlamat ang⁹. dices. O stupenda infan tia cui et astra subdunt. Cuius est ille magnitudi nis et supne glorie: ad cuius pānos et angeli excur bant: et sydera obsecundāt: et reges trepidant. et sectatores sapiētie geniculant? O beatus tuguri⁹ O sedes dei sed apōst celum vbi non lucerna lucet sed stella. O celeste palaciū in quo habitat nō rex gēmat⁹ sed deus inco: potatus. cui crāt. p molli bus thous dura psepia: p laqarib⁹ aureis fulgi nis culminis tētra: sed syderis obsequo deco: atq; Stupeo cum video pānos et intueor celos: estuo cum aspicio in psepio mendicum: et super astra predarū. Item bern. Quid facitis o magi: quid fa citis? Lactentē puerum adoratis in tugurio vili. in viltibus pānis. Ergo ne de⁹ est iste? Quid faci tis q auris offertis? Ergo rex est iste. Et vbi aula regia. vbi thron⁹. vbi curie regalis frequētia? Nū quid aula est stabulus. thronus psepia. curie fre quētia ioseph et maria? Isti insipientes facti sunt vt herent sapientes. De hoc etiam sic dicit bilari⁹ in libro. ij. de trinitate. Parit virgo s part⁹ a deo est. Infans vagit laudantes angeli audiuntur. Panni sordent: deus adoratur. Itaq; potestatis dignitas non amittitur dñi carnis humilitas pdi cas. Ecce quō in xpo puero nō tm fuerūt humilia et infirma: sed etiā diuinitatis sublimia et excelsa. De hoc iterū dicit Hieronim⁹ sup eplas ad hebre os. Respicias cunas xpi vide pariter et celū. Uagie tem in psepio intueris infantē. sed angelos simul ausculta laudātes: herodes psequit. sed adorant magi. Igno: aut pbarisei: sed stella demonstrat. Baptizatur a seruo: sed vox dei de sup tonantis audif. Aquis immergit. sed colūba de: scdit ino:

spiritus sanctus in colaba. **S** Quare aut magi huiusmodi munera obtulerunt: multiplex ratio est. Prima quonia traditio antiquorum fuit: ut dicit remigius: ut nullus ad deum vel a regem vacuus introiret. pfe aut et chaldei tanta munera pfuecrat offerre. Isti aut ut dicit in hystoria scolastica. venerunt de subibus pfar et chaldeorum: vbi est fluuius sabaa a quo et sabaa dicit regio. Scda q est bern qm beate virgini aurum obtulerunt ppter inopie subleuationem. tibus ppter stabuli fetorez. mirra ppter mebroz pueri cosolidationem. et malozum vermium expulsionem. Tercia qm aurum ad tributuz. tibus ad sacrificium. mirra ad sepulturam ptinet mortuozum. Per hec tria ergo in xpo intimat regia potestas. diuina maiestas: et humana mortalitas. Quarta qm aurum significat dilectionem. tibus orationem. mirra carnis mortificationem. Et hec tria xpo debem offerre. Quinta qm p hec tria significant tria q erant in xpo. scz diuinitas pccio issima. aia deuotissima. et caro integra et incorrupta. Hec tria significaba tur p illa tria q erant in arca. Na virga q floruit caro xpi q surrexit psal. Et resurrexit caro mea etc. Tabule vbi erant scripta pcepta. aia in qua sunt oes thesauri sciencie et sapiencie dei absconditi. Ma na. deitas q habet omnem saporem et oem suauitatem Per aurum ergo qd est pcciosus oibus metallis intelligit diuinitas pcciosissima. Per tibus aia deuotissima q: tibus significat deuotionem et orationem psal. Dirigat oratio mea etc. Per mirra q pferuat a corruptione caro incorrupta. Admoniti aut magi in somnis ne rediret ad herodem: p alias via reuerfi sunt in regionem suam. Ecce quomodo magi pfercerunt. Na stella duce venerunt. per boies imo per ppheta edocti fuerunt. angelo duce redierunt. et in xpo quiescerunt. Hoium corpora mediolani in ecclia que nuc est fratrum ordinis nostri. scz fratrum predicatorum quiescebant. sed nunc colonie requiescunt. Nam eoz corpora primo p belenam constantini matrem rapta in constantinopolim traslata. postea p sanctum custorgium e pm mediolanum translata. Sed p henricum imperatorem postq mediolanum possedit. in coloniam super renu fluuium sunt delata. vbi magna reuerentia et ppli deuotione choruscant.

De sancto Paulo heremita xv A

Paulus primus heremita: ut testat hieronimus q eius vitam conscripsit: feruente decem persecutione heremum vastissimam adiit. ibiq in quadam spelunca. lx. annis hominibus incognitus permansit. Iste aut decem dicit fuisse galienus q fuit binomus: q cepit anno dñi. cclvi. Cides em scus

paulus xpianis toto: metoz genera interrogari in heremum aufugit. Et siquides tepore duo iuuenes xpiani coprebendunt. quoz vnus toto corpe melle perungit. et sub ardore solis aculeis muscarum et scabronum et vesparum laceradus expouit. Alter vero molissimo lecto imponit et in loco amenissimo collocat. vbi aeris erat temperies. riuozum sonitus. cantus auium. et florum olfactus. fumbus tñ floreis coloribus oblectis. sic iuuenis cingatur ut manibus vel pedibus se iuuare non possit. Adest quedam inuencula corpe pulcherrima et impudica. ac impudice tractat iuuenem dei amore repletum. Cum aut ille in carne motus contrarios rationi sensisset non habens arma quibus ab hoste se eruat lingua ppriaz detibus suis incidit et in facie impudice expuit. et sic tepratione dolo: fugauit et tropheum laude dignum pmeruit. Hoium et aliorum penis sanctus paulus territus heremum pctijt. **S** Et tepore eius anthonus primus se inter monachos heremicos cogitaret in somnis alium se multo meliore heremum incolere edocet. Qui duz siluas inquireret. obuium habuit ppoctbanz boiem equo mixtum. q ei vias dextram demonstrauit. Postmodum obuiam habuit aial ferens fructus palmarum supra ymaginem hois insignitum. deo: sus vero capre formam habes. Qui dum ipm per deum conuaret. ut sibi diceret quid esset. respondit se esse satrum deum siluarum. scdm errorem gentilium. Postremo obuiauit ei lupus qui eum ad cellas sancti pauli pduxit. Paulus aut anthonium presentem hostium sera clausit. Anthoni vero rogat